

DISTANČNÍ OPORA PRO ÚVOD DO STUDIA DĚJEPISU

Mgr. Jiří Mihola, Ph.D.

KRONIKY A KRONIKÁŘSKÁ PRÁCE

Co je kronika?

Kronika jako taková je historiky považována za vyprávěcí pramen vzniklý z vůle zadavatele (instituce) nebo autora, který obsahuje záznamy spojované do chronologických řad. Vzniká za účelem zachycení a hodnocení historických událostí a interakcí odehrávajících se na určitém území (regionu, obci, farnosti, škole, rodině) nebo ve společenství lidí sdružujících se na základě společného zájmu (hasiči, ochotníci) v určitém čase.

Nelze proto používat označení „kronika“ pro současné zpracování dávné historie. Zde se již jedná o „historii“, „pojednání“ apod.

Minulost kronikářské práce

Prvními autory na našem území byli duchovní – vzpomeňme Kroniku českou probošta Vyšehradské kapituly Kosmy, Zbraslavskou kroniku, Dalimilovu kroniku nebo kroniku Václava Hájka z Libočan. Později v novověku nastoupili měšťtí kronikáři i lidoví vesničtí písmáci. Záznamy měly zprvu význam spíše rodinný (zápisy o narození, úmrtí, suchu, neúrodách, krupobití apod.). Tyto záznamy jsou pro nás cennými doklady tehdejších poměrů a těžkého života. Známým příkladem jsou *Knihy pamětní* milčického kronikáře Františka Jana Vaváka (1741 – 1816), či komentáře o současných událostech čáslavského finančního úředníka Jana Ferdinanda Opize (1741 – 1812) ovlivněné Velkou francouzskou revolucí. Tito písmáci, kteří byli značně sečtělí a vzdělaní, psali své kroniky ze svých potřeb a jejich názory často měly vliv na smýšlení obyvatelstva

Nařízení o vedení obecních kronik 1835-1836

Po roce 1848 se začal měnit způsob správy obecních věcí a zvláště na místní úrovni se začala uplatňovat místní samospráva. Vzhledem k tomu, že už v té době se kroniky na různých úrovních vedly, začali se problematikou zabývat úředníci správních orgánů. Z nich vynikl nejvyšší purkrabí český Karel Chotek

(1783 - 1868), který se inspiroval v Bavorsku a 31. srpna 1835 vydal historicky první nařízení o pamětních knihách na našem území, které zavedlo povinnost vést kroniku ve všech městech, městysech, obcích světské i duchovní vrchnosti a to k 1. lednu 1836.

V celkem čtrnácti bodech bylo uvedeno, jak má kronika vypadat. Pamětní kniha psaná latinsky nebo německy měla obsahovat pravdivé zachycení událostí místního charakteru, zvyků a obyčejů, popis vzácných návštěv či přírodních katastrof.

Z technických doporučení se uvádělo, aby pamětní kniha měla formát foliantu, byla psána dobrým inkoustem na kvalitní papír. Rozsah kroniky měl být do 350 listů, jenž měly být očíslovány, protáhnuty provazem a opatřeny pečetí nadřízeného úřadu. Kronikář měl rovněž povinnost na konci každého svazku kroniky zpracovat a zapsat věcný rejstřík. Výnos byl konkrétní, přesný a prováděcí vyhláška měla velmi podrobné metodické pokyny. Nařízení však bylo vydáno v době, kdy ve většině obcí ještě neexistovaly podmínky pro vznik takové kroniky. Kolik pamětních knih na základě uvedeného nařízení vzniklo, nevíme, protože dosud neexistuje celostátní evidence kronik.

Kroniky za první republiky

28. října 1918 vznikla Československá republika a na půdě Národního shromáždění začali poslanci jednat o prvních zákonech mladé republiky.

Dne 30. ledna 1920 vystoupil před své kolegy universitní profesor Otakar Srdínko . Jeho návrh obsahoval pouhé čtyři body a (a poté co byl schválen jako zákon č. 80/1920 Sb. platil až do konce června 2006). Podepsali se pod něj T. G. Masaryk, Tusar, Habrman a Antonín Švehla.

Po vydání zákona následovalo vydání nařízení vlády RČS č. 211/1921 Sb., které bylo později nahrazeno nařízením č. 169/1932 Sb. Toto nařízení, které podrobně stanovilo náležitosti kroniky, povinnosti kronikáře a upravilo činnost letopisecké komise (která měla být kronikáři nápomocná), platilo rovněž do r. 2006. Zavedeno bylo také psaní kronik na Slovensku a Podkarpatské Rusi.

Kontrola kronik

Další prováděcí předpis k zákonu o pamětních knihách obecních byl vydán o tři roky později Ministerstvem školství a národní osvěty (MŠANO).

Úřady měly rovněž jednou za tři roky kontrolovat, zda je kronika vedena v souladu s uvedenými směrnici. Okresní úředník měl při kontrole rovněž zjišťovat, zda byla kronika dána alespoň jednou za tři roky k veřejnému nahlédnutí.

Kroniky po roce 1939 a 1945

V souvislosti se změnou státních poměrů v roce 1939 vydalo MŠANO o rok později předpis, který ukládal, aby obecní kroniky byly soustředěny nejprve na okresních úřadech, aby byly později odvezeny do zemských archivů v Praze a v Brně. V mnoha obcích ovšem vznikly tajné kopie, které do archivu putovaly místo originálů a kroniky považované za „obecní poklad“ byly bezpečně po celé období války ukryty. Podle nových předpisů většina kronikářů kroniku nevedla.

Hned v květnu 1945 vydala muzejní a archivní sekce ustavená při Zemském národním výboru svolání k obecním kronikářům, kde vyzvala obecní písmáky k pravdivému doplnění událostí v obci před i po Mnichovu a za okupace. Po válce bylo prvořadým úkolem vrátit kroniky obcím, ustanovit kronikáře a zajistit kontinuitu záznamů. V pohraničních obcích bylo nutné vzhledem k odsunu německého obyvatelstva většinou založit kroniky nové.

Kroniky po roce 1948

Po roce 1948 došlo ke značnému zpolitizování kronikářské činnosti, které trvalo dlouhých 50 let. Výrazem doby byla směrnice o vedení kronik Ministerstva školství a kultury 69421 / 1955.

Psalo se, že „funkcí kronikáře pověřuje rada MNV občana oddaného lidově demokratickému řízení, který politickou vyspělostí a všeobecnými znalostmi zaručuje řádné vedení kroniky.“

Dozor nad kronikáři včetně jejich politické výchovy v té době měly odbory školství a kultury okresních národních výborů. Současně bylo doporučeno, aby se okresní a vlastivědná muzea a archivy staly poradenskými středisky pro kronikáře.

Zápisy v kronikách té doby jsou plné úspěchů zemědělců v pětiletkách, plnění závazků sjezdu KSČ apod. Schopným kronikářům se jen velmi těžko dařilo do zápisů prosadit mnohé místní události. Mnozí tak vedli kroniky dvě – jednu

oficiální (schvalovanou MNV, metodikem a místní komunistickou organizací) a druhou neoficiální. Události z těchto kronik mohly být zapsány až po roce 1989.

Kronikářská práce po roce 1989

Rok 1989 přinesl svobodu nejen do politického a veřejného života, ale také do vedení kronik.

Nastal přitom stav zcela opačný, v mnoha případech se nedá pojmenovat jinak než anarchií. Mnoho kronik se nenávratně ztratilo, jinde se kronika přestala psát vůbec. Mnozí starostové usoudili, že psaní obecní kroniky je zbytečné, a že prostě zaměstnávat kronikáře nebudou. V souvislosti se zákonem č. 367/90 Sb. přešla totiž povinnost péče o kroniky a kronikáře na obce.

Zvolna pronikly do kronikářství i nové metody – plnicí pero a psací stroj nahradili zejména ve větších obcích a městech kronikáři za počítač a počítačovou tiskárnu, začaly se používat digitální fotoaparáty, internet a video.

Nový zákon - rok 2006

Nový zájem o kroniku přišel v polovině 90. let. Tehdy se stala jedním z kritérií pro hodnocení v soutěži o Vesnici roku.

Pracovníci obcí si začali opět uvědomovat, že kronika je součástí identity obce, a že kronikář tvoří budoucí historické vědomí obce.

Výrazem tohoto hnutí byla i poslanecká iniciativa, jejíž péčí se problematika obecních kronik začala projednávat v poslaneckých a senátorských lavicích. Poukazovala přitom na zastaralost dosavadních předpisů a právní vágnost existence letopiseckých komisí. Předkladatelé zákona navíc chtěli zavést do praxe vedení kroniky výpočetní techniku a naopak odstranit zastaralé psaní kroniky na psacím stroji. **Legislativní proces byl ukončen v dubnu 2006, kdy byl nový zákon o kronikách obcí vydán pod č. 132/2006 Sb. ve Sbírce zákonů (SBÍRKA ZÁKONŮ ročník 2006, částka 46, ze dne 14.4.2006).**

ZÁKON

ze dne 14. března 2006

o kronikách obcí

Parlament se usnesl na tomto zákoně České republiky:

§ 1

Úvodní ustanovení

Každá obec vede kroniku obce (dále jen "kronika"), do níž se zaznamenávají zprávy o důležitých a pamětihodných událostech v obci pro informaci i poučení budoucím generacím.

§ 2

Vedení a uložení kroniky

(1) Kronika je vedena jako ručně psaná kniha s číslovanými listy nebo v elektronické podobě s následným tiskem číslovaných listů po uzavření každého kalendářního roku na trvanlivém papíře určeném pro dokumenty¹⁾, které se zajistí vazbou.

(2) Nedílnou součástí kroniky je příloha, která obsahuje písemné, obrazové nebo zvukové dokumenty doplňující zápis v kronice.

(3) Obec zabezpečí kroniku proti ztrátě, poškození a neoprávněnému přístupu.

§ 3 Zápis do kroniky

Zápis do kroniky se provádí nejméně jedenkrát za kalendářní rok. O obsahu zápisu rozhoduje obec.

§ 4 Nahlížení do kroniky a využití kroniky

Do kroniky může každý nahlédnout ve vymezené době na obecním úřadě; pokud je nahlížení umožněno do kroniky ručně psané nebo do kroniky v podobě tištěné vázané papírové knihy s číslovanými listy, děje se tak pod dohledem kronikáře. Občan obce starší 18 let, jakož i osoba, které zákon přiznává práva občana obce, může navrhnout písemně změnu, doplnění nebo opravu zápisu v kronice. Obec na základě těchto návrhů podle okolností zápis v kronice opraví, doplní nebo jinak změní

- Nejtradičnější a zatím v mnoha obcích převažující je **ručně psaná kronika**.
- **Obvykle se jedná o** knihu s 400 stranami různorodého formátu, do které kronikář zapisuje dokumentním inkoustem svůj každoroční zápis.

Doporučené parametry kroniky

- Papír: musí vyhovovat všem náležitostem podle normy ČSN ISO 9706 vyhlášky č. 646/2004 Sb., § 5, vydané Ministerstvem vnitra dne 13.12.2004 (§ 2 zákona 132/2006 Sb.).
- • Listy: v jednom svazku obvykle 400 listů.
- • Rozměry: zpravidla 30 x 38 cm.
- • Vazba: celokožená nebo polokožená, na deskách nápis: Kronika, název obce, okres, číslo svazku, popřípadě vyražený znak obce.

- • Pouzdro: chránící před prachem, znečištěním a otěrem. Většinou kartónové, potažené plátnem.
- • Inkoust: dokumentní. Nepoužívat barevné inkousty a propisovací tužky.
- • Grafická úprava stránky:
 - - názvy hlavních kapitol psát přes celou šířku stránky.
 - - věcná hesla umožňující rychlou orientaci psát na levý / pravý okraj stránky.
 - - významná hesla v textu je možno podtrhávat.
- • Číslování stránek: očíslovat v horním rohu na každé straně. Nepoužívat číslovačky s razítkovou barvou.
- • Úprava stránek: horní okraj 3,5 cm, dolní okraj 4 cm, okraj po straně listu 4,5 cm, okraj u hřbetu 2,5 cm.
- • Psací prostředky: inkoustové pero
- • Nepsané záznamy: nepoužívat techniky, které poškozují papír (vlepování fotografií či jiných dokumentů, výzdoba prováděná nevhodnými prostředky - fixy apod.).
- V závěru svazku vždy umístit rejstřík.
- Podle § 2 zákona 132/2006 Sb. je možné rovněž **zhotovovat zápisy v elektronické podobě na počítači s následným tiskem** číslovaných listů po uzavření každého kalendářního roku na trvanlivém papíře určeném pro dokumenty,¹² které se zajistí vazbou. Tuto formu vedení kroniky jistě ocení kronikáři ve větších obcích a ve městech.
 - **Kronika vedená na počítači MUSÍ BÝT VŽDY VYTIŠTĚNA za každý** jednotlivý rok a zajištěna vazbou.

Náležitosti kroniky vedené elektronicky

- Vázaná kniha z volně vytištěných a očíslovaných listů formátu A4 nebo A3 (na základě odstavce 1, § 2 zákona č. 132/2006 Sb. jeden svazek tvoří zápis za jeden kalendářní rok).
- Vazba v deskách (kožených nebo plátěných), na nich nápis: Kronika, název obce, číslo svazku, popřípadě vyražený znak obce.
- Výtisk z počítače lze pořizovat na kvalitní jehličkové, inkoustové tiskárně.¹⁴

- Papír musí vyhovovat všem náležitostem podle normy ČSN ISO 9706 vyhlášky č. 646/2004 Sb., § 5, vydané Ministerstvem vnitra dne 13.12.2004 (§ 2 zákona 132/2006 Sb.).
- Pouzdro: chránící před prachem, znečištěním a otěrem. Většinou kartónové, potažené plátnem.
- V závěru svazku vždy umístit rejstřík.

Úprava zápisů v kronice

- Obvykle jsou řazeny zápisy v ručně vedených obecních kronikách v tomto pořadí:
 - 1. Titulní list

Na první straně kroniky se vkusně vyznačí zvýrazněným (nebo i ozdobným) písmem Pamětní kniha (kronika) obce....., díl..... Vhodné je umístit na titulní stranu kroniky perokresbu významné dominanty obce nebo znak obce. Díl kroniky se většinou píše římskými číslicemi nebo i slovy.

V dolní části titulního listu se umístí razítko obce a podpis starosty, případně členů rady zastupitelstva. Důležité je vyznačení počtu stran kroniky. Je uvedeno pod razítkem a podpisy formou: „Tato kniha obsahuje 400 stran, tj. čtyřista stran.“
 - 2. Všeobecný úvod, 15 popis stavu obce k roku, kdy byla pamětní kniha založena
 - Následuje na další straně kroniky za titulním listem. Obvykle obsahuje tyto části:
 - a) Informace o kronice – usnesení obecního zastupitelstva o založení kroniky, údaje o tom proč v obci kronika vedena nebyla nebo se ztratila. Uvedeno je jméno kronikáře a jeho spolupracovníků.
 - b) Popis stavu obce k roku, kdy byla kronika založena. Obsahuje všeobecný popis, který má být výstižnou charakteristikou dané obce:
 - Poloha obce a popis katastru
 - Historie obce
 - Správa obce (historický vývoj)
 - Obyvatelstvo – počet obyvatel (od počátků sčítání lidu 1850/1869 po současnost).

- Statistika podle zaměstnání, národnosti, náboženství. Učitelé, faráři, lékaři, legionáři, odbojoví pracovníci, političtí vězňové, významní rodáci, osobnosti obce. Zaměstnání obyvatelstva, majetkové poměry (chudnutí, bohatnutí a jeho příčiny). Bytové poměry.
- Péče o chudé a nezaměstnané. Kriminalita.
- Hospodářské poměry
- Zdravotní a sociální poměry
- Místní infrastruktura
- Veřejný život v obci. Školství – druhy škol, jejich historie, počty žáků, další možnosti vzdělávání. Spolky a sdružení občanů, sportovní (Sokol, DTJ, Orel, fotbalové kluby...) a zájmové organizace (hasiči, včelaři, zahrádkáři, baráčníci, pěvecké a ochotnické spolky...), politické strany (včetně výsledků voleb). Kdy a kým byly založeny, jejich historie a současná činnost. Kulturní zařízení – knihovna, kino, divadlo, muzeum, galerie, památník, archiv (jejich historie, současnost, významní pracovníci). Místní tradice a zvyky (slavení svátků, kroje, jazykové zvláštnosti).
- 3. Zápisy z období 1921 – 1945
- 4. Zápisy po roce 1945
- 5. Současné roční zápisy
- 6. Rejstřík

O zápisu podle § 3 zákona 132/2006 Sb. rozhoduje obec. Zápis do kroniky se podle uvedeného paragrafu pořizuje nejméně jedenkrát za kalendářní rok, takže je možné i průběžné psaní zápisů.

Při psaní kroniky je důležité, aby její pisatel zůstal objektivní a nad věcí. Ideálním případem je, pokud kroniku píše člověk, který na obecním úřadě nepracuje.

„Dobře vedená kronika má být věrným, nezkreslujícím zrcadlem života obce ve všech jeho složkách, mravním svědomím současníků a pramenem spolehlivého pučení budoucích pokolení.“

(František Roubík v Příručce vlastivědné práce)

Přílohy

Při přípravě zápisů do kroniky kronikář shromažďuje postupně množství různých dokladů (fotografie, pohlednice, plakáty, pozvánky, mapy, výstřižky z novin, videonahrávky, zvukovou a elektronickou dokumentaci, písemná svědectví pamětníků a různé další dokumenty ze života v obci). Tyto materiály se nesmí do kroniky vlepovat, protože lepidlo porušuje listy kroniky a vlepené doklady by svým rozsahem mohly poškodit vazbu kroniky. Z toho důvodu jsou tyto doklady součástí příloh ke kronice, jejichž evidenci vede kronikář stejně pečlivě jako zápis do samotné kroniky.

Hlavní zdroj:

Hromádka, Tomáš: Kroniky II. Praha 2006.

Další literatura – viz doporučená literatura na ISu.